

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทิศทางการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) กำหนดขึ้นบนพื้นฐานการเสริมสร้างทุนของประเทศ ทั้งทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง ยึด "คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา" เพื่อมุ่งสู่ "สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน" ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคคนและสังคมไทยจึงให้ความสำคัญลำดับสูงกับการพัฒนาคุณภาพคนเนื่องจาก "คน" เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และผลกระทบจากการพัฒนาขณะเดียวกันก็เป็นผู้ขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อไปสู่เป้าประสงค์ที่ต้องการ จึงจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถ เพื่อให้เพียงพอทั้งด้าน "คุณธรรม" และ "ความรู้" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลได้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในพระราชบัญญัติหมวดที่ 1 ความมุ่งหมายและหลักการ ตามมาตรา 6 ได้กำหนด ความมุ่งหมาย และหลักการของการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกลมกลืนมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมหรือพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติ ของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้

ศึกษาเองมีความสุขพร้อมๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตโต) ,2546) ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามที่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมให้มีความสุขชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของ "โรงเรียนวิถีพุทธ" เป็นตัวอย่างที่จะขยายผลสู่การพัฒนาในโรงเรียนอื่นๆ ในวงกว้างต่อไป (กระทรวง ศึกษาธิการ, 2546)

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือ การจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ ปัญญา และ เกิด ประโยชน์ แท้จริง ต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ(ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้ง ศีล หรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมานธิ หรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และ ปัญญา ที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม(โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม

การจัดการศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นการนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรคสภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป (กระทรวงศึกษาธิการ,2546) โดยหลักการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธนั้น ประกอบด้วย การบูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ เพื่อนำสู่การรู้และเข้าใจความจริง จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้หลักสูตรสถานศึกษาของ

โรงเรียนวิถีพุทธ ได้กำหนดให้มีการสอดแทรก เพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติมคุณธรรมจริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ สอดแทรกความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน โดยผู้สอนต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ และเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้นและสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถ พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย(กายภาวนา) ความประพฤติ(ศีลภาวนา) จิตใจ(จิตภาวนา) ปัญญา(ปัญญาภาวนา) นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

จากข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ นั้น การบูรณาการพุทธธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยในหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ กำหนดให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระมีการสอดแทรกเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติมคุณธรรมจริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง อีกทั้งยังสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน โดยในการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสasaran นั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้หนึ่งที่มีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยจัดอยู่ในกลุ่มสาระพื้นฐานที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์ และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ตามหลักสูตรจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สนุกสนาน ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้น กิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนาการกระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงาน

ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ การคิดที่เป็นเหตุเป็นผลถึงวิธีการทางศิลปะ ความเป็นมาของรูปแบบ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรากฐานทางวัฒนธรรม ค้นหาว่าผลงานศิลปะสื่อความหมายกับตนเอง ค้นหาศักยภาพ ความสนใจส่วนตัว ฝึกการเรียนรู้ การสังเกตที่ละเอียดอ่อนอันนำไปสู่ความรัก เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะและสิ่งรอบตัว พัฒนาเจตคติ สมานธิ รสนิยมส่วนตัว มีทักษะ กระบวนการ วิธีการแสดงออก การคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงบทบาทของศิลปกรรมในสังคม ในบริบทของการสะท้อนวัฒนธรรมทั้งของตนเองและวัฒนธรรมอื่น พิจารณาว่าผู้คนในวัฒนธรรมของตนมีปฏิริยาตอบสนองต่องานศิลปะ ช่วยให้มีมุมมองและเข้าใจโลกทัศน์กว้างไกล ช่วยเสริมความรู้ ความเข้าใจ มโนทัศน์ด้านอื่นๆ สะท้อนให้เห็นมุมมองของชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองและความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา ด้วยลักษณะธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ การเรียนรู้เทคนิควิธีการ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล

สอดคล้องกับ วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ (2529) ที่กล่าวว่า ศิลปศึกษา (Art Education) เป็นการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะให้สอดคล้องกับปรัชญา และแนวคิดทางการศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมศิลปะแบบต่างๆ ทั้งในด้านวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ โดยจัดตามความยากง่ายให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละวัย ทั้งนี้เพื่อฝึกฝนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงามทางศิลปะ การเรียน และการปฏิบัติกิจกรรม ศิลปศึกษาจึงมีความสำคัญมาก เพราะกิจกรรมศิลปะศึกษาจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กได้เจริญเติบโตทั้งทางร่างกาย ทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม การรับรู้สุนทรียภาพและการสร้างสรรค์ และเลิศ อานันท์นะ (2523) ที่กล่าวว่า วิชาศิลปะศึกษามีได้มุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นศิลปิน แต่ศิลปะศึกษาเป็นเครื่องมือทางการศึกษาซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิต สังคม และสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่ดีงามให้แก่เด็กในด้านต่างๆ ศิลปะจึงนับได้ว่ามีคุณค่าอย่างกว้างขวาง และลึกซึ้งต่อเด็ก คุณค่าที่แท้จริงของศิลปะศึกษา คือ การพัฒนาบุคลิกภาพ และสังคมทุกเพศทุกวัย เพราะว่า คนเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาประเทศชาติ ดังนั้น วิชาศิลปะศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษา ในแต่ละระดับการศึกษาควรให้ความสำคัญ เนื่องจากศิลปะศึกษามีบทบาทอย่างมากในการปลูกฝังและพัฒนาบุคลากรของประเทศ

นอกจากนี้ วิชัย วงศ์ใหญ่ (2529) ยังได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของการสอนศิลปะศึกษาว่า

1. เพื่อพัฒนาศิลปะนิสัยให้กับผู้เรียน เป้าหมายของการพัฒนาศิลปะนิสัยผู้เรียนให้มีบุคลิกภาพและอารมณ์ที่ประณีตละเอียดอ่อน โดยผ่านกระบวนการการเรียนการสอนทางศิลปะ

การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์ก็คือ การมีความรู้คู่กับความดีความงาม มากกว่ามีความสามารถขาดคุณธรรม

2. เพื่อตระหนักผู้เกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ วัตถุประสงค์การสอนศิลปะเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะในการรับรู้งานศิลปะว่า เป็นศิลปะที่สื่อความคิดความรู้สึกที่สัมผัสได้ด้วยตา เกิดความชื่นชม เสริมสร้างควมรื่นรมย์ ความพอใจในงานศิลปะนั้น ได้แก่ การรับรู้ การมองเห็น ความรู้สึกสัมผัส ความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการด้วยจิตใจที่เปี่ยมปิติต่องานศิลปะ

3. การฝึกฝนทางศิลปะ วัตถุประสงค์การสอนศิลปะเพื่อมุ่งสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แสวงหาประสบการณ์อย่างกว้างขวางในด้านความรู้ ทักษะ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้ใช้วัสดุเพื่อการสำรวจ การทดลอง การแก้ปัญหา การใช้เทคนิคต่างๆสร้างสรรค์และแสดงออกในทางศิลปะ การฝึกฝนทางศิลปะที่เหมาะสมจะเป็นพื้นฐานทำให้ผู้เรียนเกิดความชื่นชม ความสนใจ มีค่านิยม และมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปะ

4. เพื่อตอบสนองความรู้สึกทางด้านคุณค่าและความงามที่มีอยู่ในตัวแต่ละบุคคล เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์มีความโน้มเอียงไปในเรื่องความรักสวยรักงาม ต้องการแสดงออกถึงการสร้างสรรค์ศิลปะอยู่ในตัวมาตั้งแต่เด็ก การจัดสภาพแวดล้อมและประสบการณ์การเรียนการสอนที่น่าสนใจ การสร้างบรรยากาศที่เสริมสร้างคุณลักษณะค่านิยมทางศิลปะ เพื่อตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับความรู้สึกด้านความงามที่มีอยู่ในแต่ละบุคคล ได้มีโอกาสพัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์

5. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ แสดงความสามารถ ความสนใจและแสวงหาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปลูกฝังรสนิยมทางศิลปะที่ดี ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งใช้เวลาว่างในทางสร้างสรรค์

6. เพื่อพัฒนาการสื่อความหมายทางศิลปวัฒนธรรมที่ดีในแต่ละบุคคล การพัฒนาผู้เรียนให้มีศิลปะนิสัย การมีบุคลิกภาพที่ดี มีจิตใจละเอียดอ่อน ประณีต มีสุนทรีย์ สามารถติดต่อสื่อสาร รู้จักแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การดำรงชีวิตที่เรียบง่ายและมีจุดประสงค์ที่สร้างสรรค์ การจัดประสบการณ์ทางศิลปะและวัฒนธรรมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็น เพราะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อผู้เรียน จากข้อค้นพบทางประวัติศาสตร์ มนุษย์ใช้รูปภาพเป็นสื่อในการบันทึกเหตุการณ์ ความเชื่อและความนึกคิดต่างๆไว้บนผนังถ้ำ รวมทั้งประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการการประดิษฐ์คิดตัวอักษรได้ใช้สัญลักษณ์แทนความหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งแสดงว่าภาษาศิลปะเป็นภาษาที่เกิดก่อนภาษาใดๆในโลก ปัจจุบันนี้มีภาษาพูดภาษาเขียนใช้กันในประเทศต่างๆ แต่ภาษาก็มีข้อจำกัดไม่สามารถอธิบายและทดแทนภาษาศิลปะได้ทั้งหมด ภาษา

ศิลปะที่ใช้ร่วมกันคือ สุนทรียภาพ หมายถึง ความสวยงามงดงามที่ซึ่งใจและกมลใจมนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาผู้เรียนให้สามารถรับรู้สัมผัสถึงความงามได้ จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษาศิลปะ

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาทางศิลปศึกษาข้างต้นจึงกล่าวสรุปได้ว่าวัตถุประสงค์หลักในวิชาศิลปศึกษามีบทบาทและคุณค่าในด้านที่จะมุ่งพัฒนาคนเป็นสำคัญ ทั้งในด้านส่งเสริม พัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและอารมณ์ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และยังมีส่วนช่วยในด้านพฤติกรรม การบำบัดปัญหาของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แห่งชีวิต ของผู้เรียนในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ เพราะกระบวนการทำงานศิลปะ ช่วยฝึกทักษะมือตาสัมพันธ์ พัฒนาความคิดโดยเฉพาะด้านด้านมิติสัมพันธ์ กระตุ้นฉันทะในการ เรียนรู้ และขัดเกลานิสัยที่ติงามให้แก่เด็ก ได้แก่ความวิริยะอุตสาหะ มีสมาธิในการทำงาน ดูแล ตนเองเป็น ทั้งด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ มีทัศนคติที่ติงามต่อชีวิตและสรรพสิ่งรอบตัว ไปจนถึง การเป็นเครื่องมือในการภาวนา ส่วนผลงานศิลปะนั้นเป็นเสมือนเครื่องช่วยสร้างฉันทะ และทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นใจในการทำงานอื่นๆอย่างมีคุณภาพต่อไป ดังนั้นจึง มุ่งหมายในการเรียนการสอนศิลปะในเด็ก โดยเฉพาะระดับประถมศึกษา จึงมิใช่การสร้างศิลป์ หรือมุ่งสร้างงานที่เป็นเลิศ แต่เป็นการสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งผู้เรียนและผู้สอน ผ่าน กระบวนการทำงานศิลปะและงานศิลปะรอบๆตัว (ฝ่ายตำรา โรงเรียนรุ่งอรุณ, 2550) จากความ สำคัญและเหตุผลดังกล่าว สรุปได้ว่าการบูรณาการพุทธธรรมในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะมี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ

จังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของภาคใต้ ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออก ของภาคใต้ตอนล่าง มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีวัดในพระพุทธศาสนา 398 วัด นอกจากนี้ จังหวัดสงขลายังมีศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบ ประเพณีตักบาตรเทโวและลากพระ เป็นต้น ถือได้ว่าชาวสงขลามีวิถีชีวิตที่ ผูกพันกับพระพุทธศาสนามาช้านาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สงขลา ได้มีการส่งเสริมและ สนับสนุนโครงการโรงเรียนวิถีพุทธด้วยดีมาโดยตลอด ในปัจจุบันมีโรงเรียนในระดับประถมศึกษา ที่ เข้าร่วมโครงการวิถีพุทธในจังหวัดสงขลาทั้งหมด 174 โรงเรียน โดยมีนโยบายให้ทุกโรงเรียนจัดการ เรียนการสอนโดยสอดแทรกหลัก "คุณธรรม นำความรู้" ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้จึงนับได้ว่า โรงเรียนวิถีพุทธในจังหวัดสงขลามีความพร้อมและบริบทเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนโดย บูรณาการพุทธธรรม ตามวัตถุประสงค์ของโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยบูรณาการหลักพุทธธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ

ระดับประถมศึกษา ในจังหวัดสงขลา เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน ศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษา ใน โรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรมในโรงเรียน วิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา ในจังหวัดสงขลา

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษาโดยบูรณาการพุทธ ธรรม ในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา ในด้านวัตถุประสงค์การสอน ด้าน สาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน และด้านการ วัดและประเมินผล

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การเรียนการสอนศิลปะศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะที่ กำหนดตามหลักสูตร มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่น ชมความงาม สนุกทริยภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อ หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นตามกลุ่มสาระ การเรียนรู้ศิลปะที่กำหนดตามหลักสูตร มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการ ทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สนุกทริยภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ซึ่งประกอบ ด้วย วิชาทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยเน้นศึกษาเฉพาะวิชาทัศนศิลป์

การบูรณาการหลักพุทธธรรม หมายถึง การนำองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งหลักธรรมสำคัญในการจัดการเรียนรู้ของ โรงเรียนวิถีพุทธ ได้แก่ 1. หลักไตรสิกขา และ 2. หลักภาวนา 4

โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนในระบบปกติทั่วไป ที่นำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาใช้ หรือประยุกต์ในการบริหาร และพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนา ตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้พัฒนา การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น โดยผ่าน กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงหาปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตา เป็นฐานในการดำเนินชีวิต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยทำการศึกษารวบรวมข้อมูล และทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ วารสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งสัมภาษณ์นักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นแนวทางในการวิจัย

2. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 กลุ่มประชากรที่ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ครูผู้สอนซึ่งทำหน้าที่สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะของกลุ่มโรงเรียนวิถียุทธ ระดับประถมศึกษา ช่วงชั้นที่ 2 ในจังหวัดสงขลา โดยมีโรงเรียนวิถียุทธระดับประถมศึกษาทั้งหมด 174 โรงเรียน และสุ่มตัวอย่างโรงเรียนละ 1 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 174 คน

2.2 กลุ่มประชากรที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถียุทธ จังหวัดสงขลา ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา โดยการเลือกแบบเจาะจงและวิธีสุ่มอย่างง่ายตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และ แบบสอบถามโดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองซึ่งสร้างขึ้นสำหรับครูผู้สอน โดยผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบเลือกตอบและแบบเติมค่า

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามสำหรับผู้ตอบแบบสอบถาม เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในด้านการกำหนดวัตถุประสงค์ ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน และด้านการวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ซึ่งเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended)

3.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง สำหรับครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถียุทธ ในจังหวัดสงขลา ศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถียุทธ

จังหวัดสงขลา และครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง(Semi-Structure Interview) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามสำหรับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษา โดยบูรณาการพุทธธรรม ในด้านวัตถุประสงค์การสอน ด้านสาระการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสิ่งแวดล้อมทางการเรียน และด้านการวัดและประเมินผล

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งสัมภาษณ์นักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแบบสอบถาม

1. สร้างแบบสอบถามและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2. นำโครงร่างแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติมโดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขทางด้านเนื้อหา และการใช้ภาษาเพื่อให้ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์

3. นำแบบสอบถามไปพิจารณาความตรง และความครอบคลุมทางด้านเนื้อหา การใช้ภาษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเกณฑ์ในการพิจารณาคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิ มีดังนี้

3.1 เป็นนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่อง การจัดการศึกษาวิถีพุทธ ที่มีประสบการณ์และมีผลงานวิชาการออกเผยแพร่

3.2 เป็นนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปศึกษา และมีผลงานวิชาการออกเผยแพร่

4. นำแบบแบบสอบถามที่ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาแล้วมาปรับปรุง แก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้งหนึ่ง

5. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงและแก้ไข แล้วนำไปทดลอง (Try - Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่ศึกษา หาความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS/PS+ Statical Package for the Social Sciences / Personal Computer) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาช (Cronbach)

6. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างประชากร

การสร้างแบบสัมภาษณ์

1. สร้างแบบสัมภาษณ์และขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
2. นำโครงร่างแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตรวจสอบแก้ไขเพิ่มเติมโดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจแก้ไขทางด้านเนื้อหา และการใช้ภาษาเพื่อให้ชัดเจน และตรงตามวัตถุประสงค์
3. ปรับปรุงนำไปพิจารณาความตรง และความครอบคลุมทางด้านเนื้อหา การใช้ภาษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ
4. นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงและแก้ไข แล้วนำไปทดลองใช้ (Try - Out) เพื่อตรวจสอบ
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างประชากร

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำหนังสือขอความร่วมมือถึงผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลกับกลุ่มครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยเดินทางเก็บข้อมูลด้วยตนเอง และทางไปรษณีย์

4.2 การเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมาย นักวิชาการศึกษาศึกษานิเทศก์ผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดสงขลา ครูผู้สอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา จังหวัดสงขลา ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากร และเดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม แบบตรวจรายการ (Check-list) โดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ส่วนแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ บนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (SPSS/PS+ Statical Package for the Social Sciences / Personal Computer) นำมาหาค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิตและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลแบบสอบถามปลายเปิดนั้น แจกแจงความถี่และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง และในส่วนของแบบสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยประมวลข้อมูลเป็นหมวดหมู่ หาความถี่สรุปเนื้อหาและจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลเชิงบรรยาย นำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ทั้งหมด สรุปและอภิปรายผลต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แนวทางในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาโดยบูรณาการพุทธธรรม ในโรงเรียน
วิถีพุทธ ระดับประถมศึกษา
2. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับครูผู้สอน ผู้บริหาร และศึกษานิเทศก์ ในการพัฒนาการจัดการ
เรียนการสอนศิลปศึกษาในโรงเรียนวิถีพุทธระดับประถมศึกษา
3. ใช้เป็นข้อมูลเพื่อการวิจัยในขอบข่ายสาขาวิชาอื่น